

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף כא

(בעמוד הקודם)

ת"ר אוצרות מלכים למלך: כשיוצאים למלחמה ובוזזים את השלל של האויב, האוצרות של המלך של האויב הולכים למלך ישראל, ובשאר הביזה מתחלק המלך עם העם חצי חצי.

דכתיב וימשחו לה' לנגיד ולצדוק: כשמשחו את שלמה המלך נאמר "וַיִּמְשְׁחוּ לֵה' לְנִגִּיד וּלְצְדוֹק לְכֹהֵן" את שלמה משחו למלך, ואת צדוק משחו לכהן גדול. הפסוק מקיש את המלך לכהן גדול, כמו שכהן גדול מקבל חצי מלחם הפנים וחצי שאר הכהנים, כך גם המלך מקבל חצי בכיזה וחצי שאר העם. והמקור לכך שצדוק הכהן גדול מקבל חצי בלחם הפנים, מהפסוק הנאמר בלחם הפנים "והיתה לאהרן ולבניו" ודורשים את הפסוק - מחצה לאהרן ומחצה לבניו.

משנה: ר' שמעון אומר אפילו אחת וכו': לא יתכן לומר כרבי יהודה, כי אפילו אשה אחת שתסיר את ליבו מעבודת ה' אסור לו לישא אותה, אלא בהכרח שהתורה אוסרת על המלך לישא יותר משמונה עשרה נשים אפילו אשה צדיקה כמו אביגיל אשת דוד.

גמרא: למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ורבי שמעון לא דריש טעמא דקרא: מדברי המשנה עולה שרבי יהודה דורש טעם הפסוקים, ולכן הוא סובר שדוקא להרבות נשים שיש חשש שהם יסירו את לבבו של המלך אסור לו. ואילו רבי שמעון לא דורש טעמא דקרא ולכן הוא אסור אפילו נשים צדיקות כי התורה לא חילקה בין אשה לאשה.

קושיא: והא איפכא שמעינן להו! דתניא אלמנה וכו': נאמר "וְלֹא תִחְבֵּל בְּגֵד אֱלֻמָּנָה", כלומר הפסוק אוסר למלוא למשכן בגד של אלמנה בעבור החוב שהיא חייבת לו. לדעת רבי יהודה בין אלמנה ענייה ובין עשירה אסור למשכנה, שהרי הפסוק לא חילק ביניהם. אבל לדעת דרבי שמעון דורשים את טעם הפסוק,

שהאיסור הוא רק בבגד של אלמנה עניה, לפי שאתה צריך להחזיר לה את הבגד בערב שיהיה לה במה לשכב, ומתוך שאתה נכנס לבית שלה תדיר אתה גורם לה לשם רע בשכנותיה. אבל באלמנה עשירה שיש לה בגד לשכב בו בלילה ואינך צריך להחזירו לה, מותר לך למשכנה.

תירוץ: בעלמא רבי יהודה וכו': בכל מקום רבי יהודה לא דורש טעמא דקרא, אבל כאן הפסוק כותב במפורש שהסיבה שלא ירבה לו נשים כדי שלא יסור לבבו. ואילו רבי שמעון בכל מקום דורש טעמא דקרא, אבל כאן דוקא בגלל שהפסוק לא שותק כמו בכל מקום ונותן טעם לדבר, אנו לומדים שאפילו אשה אחת שמסירה את לבבו אסור לו לקחת. ואם כן מה שכתוב ש"לא ירבה לו נשים" בהכרח הכוונה אפילו לנשים צדיקות כמו אביגיל.

שאלה: הני שמונה עשרה מנלן? מניין ש'להרבות' נשים הכוונה יותר משמונה עשרה?

דכתיב ויולדו לדוד בנים וכו': כתוב שנולדו לדוד בחברון שישה ילדים משש נשים. ונתן הנביא אמר לו בשם ה' אם מעט לך הנשים שיש לך, תבקש ואני אוסיף לך 'כהנה וכהנה'. 'כהנה' זה עוד שש 'וכהנה' זה עוד שש, סך הכל 18. מכאן מוכח שמלך נושא 18 נשים.

מתקיף לה רבינא: עלינו לפרש את הפסוק כך. 'כהנה' זה עוד שש, וביחד 12, 'וכהנה' זה כמו המספר העכשוי דהיינו עוד 12, סה"כ 24. והגמרא מביאה 'תניא נמי הכי' ברייתא הסוברת שמותר למלך 24 נשים! (ואם כן חוזרת השאלה מה המקור של התנא שלנו הסובר רק 18?)

למאן דדריש וי': הגמרא מוסיפה שלמאן דאמר הדורש את האות ו' בתורה (והוא רבי עקיבא), אם כן לאחר שיש לנו 24, עלינו לדרוש גם את האות ו' של 'וכהנה' לפעם נוספת, סה"כ 48. והגמרא מביאה ברייתא הסוברת כן.

ותנא דידן מאי טעמיה? אמר רב כהנא וכו': מקישים את ה'כהנה' השני ל'כהנה' הראשון, כמו שהראשון הוא שש כך גם השני שש.

קושיא: והא הואי מיכל! לדוד היתה עוד אשה שלא מוזכרת בפסוק שם. **תירוץ:** אמר רב 'עגלה' זו מיכל. ולמה נקרא שמה עגלה? שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר "לולי חרשתם בעגלתי" וגו': גם שמשון כינה את אשתו 'עגלה'.

קושיא: ומי הוו למיכל בני? והכתיב "ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה!" תירוץ: אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה, ביום מותה היה לה.

קושיא: מכדי בנים וכו': הרי שש הבנים הכתובים בפסוק הנ"ל נולדו לדוד בחברון, ואילו הסיפור עם מיכל קרה בירושלים. והרי בתחילה מלך דוד בחברון ולאחר מכן עלה לירושלים. ואם כן היה לה ילד לפני יום מותה!

ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל למיטרפסה: מיכל קבלה את העונש שלה על מה שביזתה את דוד בליבה ואמרה לו שלא נהג כראוי כשהוא רקד לפני ה'. כי סמוך למעשה הזה כתוב שלמיכל לא היה ילד עד יום מותה.

תירוץ: אלא אימא עד אותו מעשה היה לה, מכאן ואילך לא היה לה: עד המקרה שנענשה עליו היה לה בן (שנולד בחברון), אבל משם ואילך לא היה לה ילדים.

קושיא: והכתיב "ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים": אם כן היה לו יותר משמונה עשר! **תירוץ:** למלויי שמונה עשר: את הנשים הללו הוא לקח למלאות את מספר הנשים המותרות לו.

שאלה: מאי נשים ומאי פלגשים? מה ההבדל ביניהם?

אמר רב יהודה אמר רב נשים בכתובה ובקידושין, פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין: פילגש היא אשה המיוחדת לאיש אחד לביאה. (אמנם חכמים גזרו על כך כדי שלא יהיו בנות ישראל הפקר, ודוד עשה זאת לפני הגזירה. יד רמ"ה).

אמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו: 'אשת יפת תואר' הנשבת במלחמה מותר לבוא עליה ביאה ראשונה בלא לגייר אותה (תוס'). והילדים הללו נולדו מהביאה הראשונה. הם לא היו יהודים והם גידלו שיער קוקו (= בלורית) כמו גויים (מנחת חינוך). הם היו יוצאים להפחיד את האויבים של דוד (אך לא היו יורדים למלחמה עצמה). ארבע מאות הילדים הללו לא היו בניו של דוד אלא בנים של החיילים של דוד מנשים יפות תואר. (רש"י בקידושין).

ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה, שנאמר "ועתה דבר נא" וכו': כשאמנון רצה לאנוס את תמר, אמרה לו תמר שלא יעשה זאת אלא יבקש מהמלך להתחתן איתה והמלך בודאי יסכים לו. מכאן ההוכחה שהיא היתה בת של יפת תואר ובעצם לא היתה אחות של אמנון ולכן היא היתה מותרת לו.

“ולאמנן רע ושמו יונדב” וכו’: אמנן רצה לשכב עם תמר. היה לו חבר רשע שיעץ לו לעשות את עצמו חולה ולשכב במיטה, ולבקש מהמלך שתמר תבוא לבית שלו ותטגן לו שתי לביבות ואז הוא יאנוס אותה. לאחר המעשה הזה שנא אותה אמנן שנאה גדולה מאוד.

וישנאה אמנן שנאה גדולה מאוד. מאי טעמא? אמר ר’ יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה: שעה של תמר נקשרה לו באבר שלו, ונחתך לו האבר והוא נעשה ‘כרות שופכה’ שאינו יכול להוליד ילדים.

קושיא: וכי נקשרה לו, איהי מאי עבדה: מה היא אשמה בכך? תירוץ: אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה: תמר עשתה זאת בכוונה.

קושיא: איני, והא דרש רבא מאי דכתיב “ויצא לך שם בגוים ביפיך”? שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה: אם כן מנין היה לה שם שערות? תירוץ: שאני תמר דכת יפת תואר הואי.

“ותקח תמר אפר על ראשה” וכו’: נאמר שם “ותקח תמר אפר על ראשה, וכתנת הפסים אשר עליה קרעה, ותשם ידה על ראשה ותלך הלך וזעקה” במעשה הזה שביזתה את עצמה, היא עשתה ‘גדר גדול’. כי למדו ממנה נשים אחרות בקל וחומר להיזהר.

אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על הייחוד ועל הפנויה: על יחוד עם אשת איש, וכן שאסור לבוא על פנויה בלא קידושין וכתובה. (כך מבינה הגמרא עכשיו).

קושיא: יחוד דאורייתא הוא! דאמר ר’ יוחנן ... שנאמר “כי יסיתך אחיך בן אמך” וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית? אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה: דרך אגב לומדים מהפסוק שרק לבן מותר להתייחד עם אמה שלו.

תירוץ: אלא אימא גזרו על ייחוד דפנויה: שאסור להתייחד עם פנויה.

*

“ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך”. אמר רב יהודה אמר רב מלמד שביקש להולמו ולא הולמתו: הוא רצה ללבוש את הכתר של המלך אך הוא לא

הצליח. כי בתוך הכתר היה מקל מזהב מצד לצד, ורק מי שהתאים להיות מלך מבית דוד הכתר היה עולה עליו.

"ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו". מאי רבותא? מה המיוחד בחמישים איש הללו?

נטולי טחול, וחוקי כפות רגלים היו: הוציאו מהם את הטחול כדי שלא יכביד עליהם בזמן הריצה, וחתכו להם את הבשר בכפות הרגליים כדי שהם ידרכו על העצמות ולא ירגישו קוצים וברקנים.

משנה: אלא כדי ליתן אספניא: כדי שיהיה לו כסף לשלם לחיילים שלו בכל שנה ושנה.

וכותב לו ספר תורה לשמו: צריך לכתוב לו ספר תורה במיוחד בשבילו, ואינו יכול להשתמש בספר תורה שקיבל בירושה מאבותיו.

גמרא: תנו רבנן "לא ירבה לו סוסים". יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו? תלמוד לומר "לו" לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו. הא מה אני מקיים "סוסים"? סוסים הבטלנין: שאינם נצרכים לו והולכים בטלים.

מניין שאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה? תלמוד לומר: בפסוק אחר "למען הרבות סוס". אך אם כן מדוע נאמר בפסוק הראשון "סוסים"? והתשובה לעבור בלא תעשה על כל סוס וסוס שהוא מרבה.

קושיא: טעמא דכתב רחמנא "לו", הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא? וכי אם לא היה כתוב "לא ירבה לו סוסים" היינו חושבים שאסור לו לקחת אפילו לצורך רכבו ופרשיו? והרי זה לא יתכן!

תירוץ: לא צריכא לאפוש: אם לא היה כתוב "לו", היה מותר לו לקחת סוסים רק בדיוק כפי צורך רכבו ופרשיו בצמצום. אבל לאחר שכתוב "לו" אנו לומדים שמותר לו לקחת סוסים ברווח.

*

ת"ר "וכסף וזהב לא ירבה לו" וכו': הפירוש כנ"ל. וגם כאן הגמרא מקשה וכי בלי שהיה כתוב "לו" היינו חושבים שאסור לו לאסוף כסף אפילו בשביל חיילותיו?

ומתרצת כנ"ל שלאחר שכתוב "לו" אנו לומדים שהוא יכול לאסוף כסף בהרווחה כדי שאם יצטרך לשכור עוד חיילים שיהיה לו כסף.

שאלה: **השתא דאמרת "לו" לדרשה, "לא ירבה לו נשים" מאי זרשת ביה?**
תשובה: **למעוטי הדיוטות:** שלשאר אנשים מותר להרבות נשים כמה שירצו.

*

רב יהודה רמי כתיב "ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו", וכתיב "ויהי לשלמה ארבעת אלפים אוריות סוסים" הא כיצד?

תשובה: **אם ארבעים אלף איצטבלאות היו וכו':** שני המספרים אמת, וכל פסוק מדבר על חלק אחר של המספר. היו לו 160,000,000 שורות של סוסים. ואפשר לפרש את הפסוקים בשני אופנים. א. שהפסוק הראשון אומר שהיו לו ארבעים אלף בתי סוסים (= איצטבלאות), והפסוק השני אומר שבכל בית היו ארבעת אלפים שורות (= אורוות) של סוסים. ב. הפסוק הראשון מדבר על ארבעים אלף שורות שהיו בכל בית, והפסוק השני מדבר על ארבעת אלפים הבתים שבהם היו השורות.

*

(רבי) יצחק רמי כתיב "אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה", וכתיב "ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים": אם כן הוא נחשב למשהו!

לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה: שאז הכסף לא היה נחשב לכלום, אבל לאחר שנשא אותה נתמעט כספו.

אמר רבי יצחק בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאול ונעץ קנה בים והעלה שירטון: חול רפש וטיט מהים נדבקו בקנה עד שנהייתה שם יבשה, ועליה נבנה כרך גדול שברומי שעשו צרות לעם ישראל לאחר שנים רבות.

ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? כלומר מדוע אסור ללבוש שעטנז ולאכול חזיר וכדומה. תשובה: **שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם:** שלמה המלך נכשל בשתי המצוות שכתוב בהם טעם. באיסור ריבוי נשים כתוב הטעם "ולא יסור לבבו", ובאיסור ריבוי סוסים כתוב הטעם "ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס".

*

תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו: כלומר הוא לא יכול להשתמש בספר תורה שירש מאבותיו, אלא צריך לכתוב חדש.

איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים. מלך אין הדיוט לא: מוכח שדוקא מלך לא יכול להשתמש בספר תורה של אבותיו, אבל שאר אנשים יכולים!

תירוץ: לא צריכא לשתי תורות: המלך צריך לכתוב לעצמו שני ספרי תורה. ומה שאמרה הברייתא שהוא לא יכול לירש מאבותיו, היא מתכוונת לספר תורה הנוסף שלו. אבל את הספר תורה הראשון כל אדם מצווה לכתוב לעצמו גם אם ירש מאבותיו.

*

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא - בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש: כתב עיברי הוא כתב 'ליבונאי' (כפי שתבאר הגמרא בסמוך), והוא כתב שנמצא במטבעות וכתבים עתיקים.

בירו להן לישראל: היהודים בחרו לעצמם את הכתב אשורי (דהיינו כתב הסת"ם הדומה לכתב שבו אנו משתמשים כיום) ואת שפת לשון הקודש. והם השאירו ל'הדיוטות' שהם הכותים השומרונים, את הכתב העברי ואת לשון ארמית.